

ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТОК ІННОВАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ: ОКРЕСЛЕННЯ ПРОБЛЕМ І ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ

Досвід упровадження інновацій у розвинених країнах світу засвідчив, що цей процес є ефективним лише в умовах розвиненої інноваційної інфраструктури. Це актуалізувало створення і становлення інноваційної інфраструктури в Україні. Сказане підтверджує актуальність цієї статті, яка присвячена окресленню проблем формування, становлення і розвитку інноваційної інфраструктури та визначенню шляхів їх подолання.

Протягом 2005-2008 рр. в Україні активно створювалася та розвивалася інноваційна інфраструктура, яка мала б стати каталізатором залучення в Україну та в її регіони інвестицій та інновацій. На жаль, на сьогоднішній день її стан і функціонування не виправдали очікувань, прогнозів та сподівань: інноваційна діяльність у країні є слабкою, а соціально-економічні наслідки в результаті її здійснення – непередбачуваними. Це актуалізувало вивчення особливостей функціонування інноваційної інфраструктури України з метою виявлення проблем, які стоять на заваді інтенсифікації інноваційної діяльності, та розробки заходів, спрямованих на поліпшення ситуації.

Інфраструктура за своєю природою, на думку Е. Алаєва, – це поєднання діючих споруд, будівель, мереж і систем, що прямо не належать до виробництва матеріальних благ, але необхідні як для самого виробництва (виробнича інфраструктура), так і для забезпечення повсякденного життя населення (соціальна інфраструктура) [1, 232]. Взявши це визначення за основу, можемо стверджувати, що *інноваційна інфраструктура* – це поєднання діючих споруд, будівель, мереж і систем, що прямо не належать до реалізації інновацій в економічних системах, але таке поєднання є необхідним для забезпечення цього процесу.

Здійснений аналіз дозволив виявити,

що створення інноваційної інфраструктури України започатковано 30 грудня 2005 р. Указом Президента України № 1873/2005 «Про утворення Державного агентства України з інвестицій та інновацій», коли було утворено Державне агентство України з інвестицій та інновацій (Держінвестицій) як центральний орган виконавчої влади зі спеціальним статусом. Протягом 2005-2008 рр. цей орган розвинувся. Суттєво урізноманітнілася його структура, зокрема структура центрального апарату.

Для забезпечення реалізації державної політики та посилення регіонального компонента в інноваційній інфраструктурі Держінвестицій на виконання доручення уряду розробило проект розпорядження Кабінету Міністрів України «Питання утворення регіональних центрів інноваційного розвитку», який був схвалений 3 травня 2007 р. за № 255-р. Протягом травня-липня 2007 р. Держінвестицій утворило національну мережу з 11 регіональних центрів інноваційного розвитку, які розташовані у м.м. Вінниця, Дніпропетровськ, Донецьк, Київ, Львів, Луцьк, Миколаїв, Севастополь, Ужгород та Харків і охоплюють своєю діяльністю всю територію України.

Основними завданнями діяльності регіональних центрів інноваційного розвитку були визначені: здійснення аналізу інноваційного потенціалу й забезпечення наукової підтримки впровадження програм і проектів інноваційного розвитку регіону; сприяння розвитку інформаційно-консалтингового забезпечення інноваційної діяльності й розвитку; підтримка процесу становлення та розширення регіональної інноваційної інфраструктури; організація взаємодії науководослідних, інноваційних підприємств, установ та організацій, органів державної влади щодо інноваційного розвитку відповідних регіонів [2].

Отже, сучасна інноваційна інфраструктура України – це доволі потужна мережа установ і організацій, що об'єднує центральний апарат Держінвестицій, який має диверсифіковану структуру, та 11 регіональних центрів інноваційного розвитку з центрами в тих чи інших містах, як правило, обласних центрах. Аналіз цієї мережі дозволив виявити низку недоліків.

Наприклад, постає питання: наскільки правомірним є застосування словосполучення слів типу «Чорноморський регіональний центр інноваційного розвитку з центром у Миколаєві»? Виходить, що йдеться про «регіональний центр» із «центром». Чи не зрозумілішою була б назва типу «Чорноморський район (регіон) інноваційного розвитку з центром у Миколаєві».

Ще цікавіші висновки можна отримати, коли застосувати метод порівняння для зіставлення регіональних центрів (як територіальних утворень) із зонами впливу наукових центрів та соціально-економічними районами України. Важливо наголосити, що такі зіставлення можливі лише при застосуванні картографічного методу. Про незамінність застосування такого методу в регіональних дослідженнях говорили як зарубіжні вчені (наприклад, Дж. Джонстон, Г. Харман, П. Хаггет, Е. Алаєв), так і вітчизняні дослідники (зокрема, Ф.Д. Заставний, Я.Б. Олійник, О.І. Шаблій, Л.Т. Шевчук). Ось як, наприклад, говорить про картографічний метод Л.Т. Шевчук: «Картографічний метод є одним із найбільш поширених методів дослідження розвитку і розміщення продуктивних сил. Він відомий із давніх часів, але його можна відносити до сучасних, якщо розглядати як особливу форму просторового моделювання. Адже, карта, картосхема – це логічна образно-знакова модель території, яка цілеспрямовано відображає об'єкти, явища, зв'язки і взаємозалежності, що відносяться до цієї території. Карта виконує двояку роль: вона є і результатом досягнутого рівня знань про територію, об'єкти і явища, які до неї відносяться, і інструментом пізнання, який

дозволяє шляхом умозаключень піднятися на більш високу ступінь знань» [5, 62-63].

Отже, застосовуючи картографічний метод, наведено зіставлення регіональних центрів (як територіальних утворень) із зонами впливу наукових центрів та соціально-економічними районами України на рис. 1 і 2.

Рисунки засвідчують таке: зони впливу наукових центрів не збігаються з інноваційними центрами, а отже, виникає розбіжність між науковою діяльністю та інноваційною діяльністю як системоутворюючими видами діяльності, що формують відповідні територіальні системи.

Отже, мають місце розбіжності між кордонами інноваційних центрів і соціально-економічних районів (рис. 2).

У результаті впровадження інновацій у регіонах, яке мало б бути активним і потужним завдяки сформованій інноваційній інфраструктурі, є надзвичайно слабким процесом, який не може забезпечити активізацію соціально-економічного зростання регіонів та поліпшити територіальну структуру економіки як країни загалом, так і окремих регіонів зокрема. Крім того, упровадження інновацій є, переважно, непродуманим та спонтанним, що не дозволяє забезпечити очікувані результати.

Проте на сьогоднішній день можна говорити про формування стійкого процесу збільшення управлінських та інших інноваційних організацій, які концентруються переважно в Києві, наслідком чого є зростання гіпертрофованості управлінського інноваційного апарату, сконцентрованого у столиці, зростання асиметрії цієї функції в господарському комплексі країни.

Зазначимо, що завдяки діяльності деяких підрозділів інноваційного розвитку Держінвестицій можуть бути започатковані нові процеси, які з подальшим розгортанням матимуть можливість перерости в територіально-структурні процеси, тобто потужні соціально-економічні процеси, які супроводжуватимуться зміною територіальної структури економіки України та її регіонів.

Для прикладу можна взяти Український центр сприяння іноземному інвестуванню, який є подібним до аналогічних організацій у багатьох країнах світу: він не є органом державної виконавчої влади і покликаний сприяти залученню іноземних інвестицій в економіку України.

Як зазначається в обґрунтуванні створення цього центру, світовий досвід створення подібних організацій вказує на те, що така практика є ефективною, коли між державою та іноземним інвестором стоїть виконавець, який знає нагальні потреби інвестора, може інформувати органи державної влади про прогалини в законодавстві, відсутність механізмів реалізації раніше поставлених завдань [4]. Передбачалося, що Український центр сприяння іноземному інвестуванню і має стати таким посередником між державою та іноземним інвестором.

Оскільки важливим аспектом діяльності Центру є налагодження тісної співпраці з місцевими органами виконавчої влади, знання специфіки окремих регіонів України з метою надання іноземному інвестору найбільш повної інформації стосовно економічної ситуації в регіоні, особливостей інвестування у той чи інший регіон, спрощення роботи з місцевими органами виконавчої влади [3], то можна зробити висновок, що цей Центр має стати для регіонів України своєрідним вікном у Європу чи пропускним пунктом інвестицій та інновацій у регіони України. Це означає, що інформаційні, інноваційні, фінансові та інші потоки з Європи (Польщі, Румунії, Угорщини, Італії, Іспанії, Туреччини, Росії) та далекого зарубіжжя (США, Канади, Японії, Китаю, Індії) спрямовуватимуться до Києва, а після розподілятимуться у напрямку до регіонів України. Для того щоб такі потоки сформувалися і стали стійкими, тобто, щоб ця модель запрацювала, необхідно, щоб, з одного боку, Український центр сприяння іноземному інвестуванню працював в інтересах розвитку кожного з регіонів України, згідно з можливостями, ресурсами і потребами кожного з цих регіонів, а з другого боку, щоб про такий Центр знали в інших країнах світу. Це

певною мірою було зроблено через дипломатичні представництва іноземних держав в Україні та торговельно-економічні місії України за кордоном, що дозволило створити розгалужену мережу обміну достовірної інформації про іноземних інвесторів, з одного боку, про діяльність Центру, з іншого боку, та про важливі заходи у сфері залучення іноземних інвестицій [4].

Прикладом підприємства, яким можуть бути започатковані нові процеси, що з подальшим розгортанням його діяльності зможуть мати можливість перерости в потужні соціально-економічні процеси, які супроводжуватимуться зміною територіальної структури економіки України та її регіонів, є Державна інноваційна фінансово-кредитна установа (ДФКУ), яка отримала цю назву 8 серпня 2007 р., згідно з постановою Кабінету Міністрів України № 1007 «Про внесення змін і визнання такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України» після перейменування Української державної інноваційної компанії.

Метою діяльності ДФКУ, яка підпорядкована Державному агентству України з інвестицій та інновацій і засновником якої є держава в особі Кабінету Міністрів України, є здійснення фінансової підтримки інноваційної діяльності суб'єктів господарювання різних форм власності, а також залучення вітчизняних та іноземних інвестицій для розвитку національної економіки [3].

Основними завданнями Установи є: фінансування за рахунок власних та залучених коштів науково-технічних і маркетингових досліджень, конструкторсько-технологічних та інших проектних робіт, науково-технічного пошуку, інноваційних та інвестиційних проектів і програм, спрямованих на впровадження у виробництво прогресивних науково-технічних розробок і технологій, освоєння випуску нових видів продукції шляхом створення нових виробництв; фінансування заходів щодо розвитку інноваційної інфраструктури; залучення коштів, у тому числі іноземних, для фінансування науково-технічних і маркетингових досліджень,

конструкторсько-технологічних та інших проектних робіт, науково-технічного пошуку, інноваційних та інвестиційних проектів і програм; розроблення та здійснення комплексу заходів передінвестиційного характеру; налагодження співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями, урядовими та неурядовими організаціями іноземних держав із питань залучення фінансових ресурсів в економіку України і реалізація спільних інноваційних та інвестиційних проектів і програм [3].

Після порівняння мети і завдань діяльності Українського центру сприяння іноземному інвестуванню та ДІФКУ доходимо висновку, що вони дублюються, а значить, ці дві організації виступають потужними конкурентами одна одній. В таких умовах злагоджена співпраця, як показує зарубіжний досвід, є практично неможливою. Цей висновок підкріплюється на основі вивчення структури регіональних відділень ДІФКУ, яка є відмінною від структури регіональних центрів інноваційного розвитку Держінвестицій (див. рис.1 і 2).

Отже, очевидно, що навіть в окремих структурних підрозділах Держінвестицій має місце різна територіальна структура цих підрозділів. Це певною мірою дезорганізує інноваційну діяльність у країні.

Але є ще один підрозділ, який взагалі, практично, не враховує тих чи інших територіальних особливостей при вкладанні інвестицій у регіонах. Йдеться про Державне підприємство «Національний центр впровадження галузевих інноваційних програм» (ДП «НЦВГП»), яке утворене 2 квітня 2007 р. наказом Держінвестицій № 23 на виконання Указу Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 квітня 2006 р. «Про стан науково-технологічної сфери та заходи щодо забезпечення інноваційного розвитку України» від 11 липня 2006 р. № 606. Його засновником є держава в особі Держінвестицій. Останнє й управляє ДП «НЦВГП».

Аналіз функцій ДП «НЦВГП» (надання суб'єктам підприємницької

діяльності та громадянам послуг, у тому числі виробничих, консалтингових, правових, інформаційних, маркетингових, експортно-імпортних, облікових, сервісних, рекламних та інших як в Україні, так і за її межами) засвідчує, що вони перекликаються, а деякі дублюються з функціями Українського центру сприяння іноземному інвестуванню та ДІФКУ.

Підсумовуючи зазначимо, що для поліпшення інноваційної діяльності у країні необхідно: відкоригувати та взаємоузгодити зони впливу різних інноваційних структур; взаємоузгодити зони впливу інноваційних структур із зонами впливу наукових центрів; взаємоузгодити розвиток інноваційних структур із рішеннями, що містяться у програмно-стратегічних роботах України.

Це дозволить забезпечити проведення ефективної державної інноваційної політики та поліпшити координацію роботи центральних органів виконавчої влади у сфері інноваційної діяльності.

Література

1. Алаев Э.Б. Социально-экономическая география: Понятийно-терминологический словарь. – М.: Мысль, 1983. – 350 с.
2. Офіційний сайт Держінвестицій. – Режим доступу: <http://www.in.gov.ua/>.
3. Офіційний сайт Державної інноваційної фінансово-кредитної установи (ДІФКУ). – Режим доступу: www.difku.gov.ua.
4. Офіційний сайт Українського центру сприяння іноземному інвестуванню. – Режим доступу: www.investukraine.org
5. Шевчук Л.Т. Розміщення продуктивних сил: Навч. посібник. – Львів: Видавничий центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2001. – 150 с.